
Hose Marija de Pereda

**ZOV
PLANINA**

Edicija **Klasici španskog realizma**

Urednik: Vladimir Karanović

Naslov originala:

José María de Pereda

Peñas arriba,

edición de Antonio Rey, Madrid:

Cátedra, 1999. 574 pp.

Hose Marija de Pereda

ZOV PLANINA

Sa španskog prevela:

Tijana Pištignjat

Pogovor napisala:

Mirjana Sekulić

Pi-press, 2011.

U ZNAK SEĆANJA NA MOG SINA HUANA MANUELA¹

Otprilike na poslednjoj trećini ovog rukopisa, između dve reči na listu papira, nalazi se jedan krst i jedan datum. Za prosečno radoznale ljude ovi crveni znaci ne bi trebalo da imaju preveliki značaj; ipak, Bog i ja znamo da na sćućšan prostor koji zauzimaju staje ćitav ponor koji deli moju sadašnjost od moje prošlosti; Bog takođe zna po cenu kakvih napora volje se zaustaviti na samim njegovim granicama kako bih u mirnim i krotkim predelima umetnosti potražio još jedno utoćište pred olujama koje tuku moju ojaćenu dušu, zašto se i na koji naćin završila ova knjiga koja, možda, nije trebalo da se nastavi nakon onog tužnog datuma i onog tužnog crvenog krsta, i, konaćno,

¹ Dana 2. septembra 1893. godine, dok je Pereda pisao XXI poglavlje ove knjige, njegov sin prvenac, Hose Manuel, izvršio je samoubistvo u bašti porodićne kuće u Peredinom rodnom Polanku. Ovaj tragićni događaj ostavio je neizbrisive posledice na pisca, koji je utonuo u tešku depresiju, progonjen osećajem krivice, što ga je dovelo do duboke egzistencijalne i religiozne krize. Pereda je, kako sam kaće, na onom mestu u rukopisu ove knjige gde se nalazio kada ga je iznenadila ova tragedija naznaćio crvenim mastilom krst i datum tog kobnog septembarskog jutra.

zašto i zbog čega ja kazujem odavde sve ovo ovoj maloju, ali časnoj, skupini dragih čitalaca, koja verno prati moj skromni rad već toliko godina, dok se uspinjem oštrom strminom svoje Golgote, govoreći sam sebi, poput uzvišenog pesnika velikih životnih nesreća, svaki put kada posustanem ili me napusti snaga:

*„Dóminus dedit; Dóminus abstulit.
Sicut Dómino placuit, ita factum est.“²*

**J. M. de Pereda
Decembar 1894.**

² „Gospod daje, Gospod uzme, da je blagosloveno ime Gospodnje.“ (Jov, I, 21) U prevazilaženju porodične tragedije koja ga je zadesila Peredi je puno pomogla *Knjiga o Jovu*. On se ovde identifikuje sa pomirljivim Jovovim stavom, i delimično ponavlja reči koje je ovaj biblijski lik izgovorio nakon smrti svoje dece.

I

Razlozi na kojima je moj stric zasnivao istrajnost u svom nastojanju bili su vrlo razumni. Slao mi ih je poštom, pisane nespretnom rukom, ptičjim perom, starim mastilom, krupnim slovima i zastarelim pravopisom, na grubom papiru kupljenom u seoskom dućanu. Nije da sam baš potpuno na njih zaboravljao, ali kako sam smatrao da o svemu tome treba dobro promisliti, između njegovih navoda i mojih promišljanja i odgovora prolazilo je podosta vremena.

Prvo pismo u kome se dotakao teme bilo je najopširnije od osam ili deset, koliko ih je bilo u nizu. Plašio se da naglo pređe na stvar, pa me je polako pripremao, a sve zarad svojih ciljeva, „govoreći o događajima iz daleke prošlosti, i kao da se tada, iako izdaleka, prvi put jedan drugom obraćamo“.

„Jako mu je smetalo pero među prstima“, što se jasno videlo po gruboći poteza, nejednakosti slova, i tragovima više od jedne mrlje od mastila koje bi uklanjao još sveže ili ih raznosio rubom dlana; „ali strpljivošću i čvrstom voljom može se pobediti i nemoguće“.

„Tvoji baka i deka po ocu“ – pisao mi je – „nisu imali više dece do tvog oca i mene. Ja sam bio prvorođeni sin sa

pravom nasljedstva³, pa sam samim tim ovde pustio korenje od kada sam se rodio. Tvoj otac se, kao siromašniji, otisnuo u svet, i lutajući puno po njemu stekao je poveći imetak i ženu vredniju od zlata. Tako mi ju je opisao kada je došao da mi saopšti svoje planove o ženidbi i da preuzme, kako reče u šali, onu bedu od nasljedstva koja mu je pripadala od tvoje bake i deke. Otišao je nekoliko dana nakon što je došao, i više ga nisam video, niti ću ga ponovo videti na ovom svetu. Nek mu Bog podari večni mir.

I ja sam se takođe, kako je vreme prolazilo, oženio, i imao sam dobru ženu, i decu koju mi je Gospod kako davao tako i uzimao. Sa poslednjim detetom uzeo mi je i njihovu majku. Neka je blagoslovena i hvaljena volja Božja, čak i onda kada nas, što je sasvim ljudski, rastuži i ožalosti. Kako ja još uvek nisam bio preterano star i osećao sam se snažnim, a u ovim tesnacima i strminama rodnog kraja nevelike ambicije mog duha pronalazile su duhovnu hranu i golemo olakšanje, naučio sam da hrabro nosim svoj bolni krst. Kako je vreme odmicalo, uspeo sam čak i da zaboravim da ga nosim na plećima; ma, navikao sam se na teret, i ponovo sam postao čovek koga je lako zadovoljiti, privržen majčici zemlji kao bršljan zidu. Povremeno bi brat i ja pisali jedan drugom pisma, i zahvaljujući tome on je znao za moje sreće i nesreće, a ja o tvom rođenju i rođenju tvoje sestre, potom o njenoj udaji za bogataša iz prekomorskih kolonija koji ju je odveo u svoju zemlju, o smrti tvoje majke, o smerovima obrazovanja koje si sticao dok si rastao i sazrevao.

3 Kako bi se sprečilo parčanje velikih plemićkih poseda i očuvala ekonomska moć španskih plemićkih porodica, zakonom *Las Leyes de Toro* iz 1505. godine propisan je, između ostalog, *el mayorazgo*, pravni postulat po kome je najstariji sin (*hijo mayor*) nasleđivao svu imovinu, dok su mladi sinovi (*segundones*) mogli da biraju između „*Iglesia, mar o casa real*“, tj. mogli su da postanu sveštenici, vojnici kraljevske vojske ili da odu u prekomorske kolonije. Ovaj postulat bio je na snazi sve do 1820. godine, kada je donet zakon *Ley Desvinculadora*.

Jednom mi je vaše pismo kasnilo više nego obično, što se zaista retko dešavalo, i prvo pismo koje sam dobio nekoliko meseci nakon toga bilo je tvoje u kome me obavestavaš da ti je otac umro od pegavog tifusa ili nečeg sličnog. Sestra ti je bila daleko, brinula je o svojoj porodici i svojim dobrima sa one strane mora, te si ti ostao sam samcat sa ove strane, doduše sa dovoljno sredstava da sasvim lagodno živiš. Isto kao i ja, samo sa drugim ljudima i na drugom mestu. Ponudih ti od sveg srca svoju kuću, mada uistinu nisam verovao da ćeš prihvatiti jer sam naslućivao tvoj način života i poznavao te sa fotografija koje si mi slao. Ni tvoj način života ni tvoj izgled ne bi se dobro uklopili u siromaštvo i rustičnost ovog zabitog mesta; tako mi se barem činilo. I nisam bio daleko od istine, što se kasnije videlo iz tvog odgovora, punog ljubaznih i učtivih reči. Od tada su se pisma koja smo razmenjivali proredila. Ti si išao od nemila do nedraga, a ja čvrsto prionuo uz ovaj krš poput divlje kupine. I tako smo lepo koračali kroz život: ti se ne bi setio ni mog imendana dva puta godišnje, ali ja tome nisam pridavao veći značaj jer, dok sam bio zdrav, bio sam veseo zato što sam živeo u dobrom društvu svojih ljudi i ovih litica, pa čak i divljih životinja koje ih nastanjuju; toliko sam ih dobro poznavao da mi se činilo da su postali deo moje duše i tela. Ti si bio mladić koji je imao pred sobom život i čitav svet, ja starac sa malo iluzija u glavi, i čijim vena više nije tekla vrela krv; godine su uzele danak, i juče ujutro, kako se ono kaže, jedna sitnica, gutljaj mleka više nego obično, promaja s vrata, prelet komarca, oboriše me u postelju. Dugo mi je trebalo da iz nje ustanem, a ni tada se nisam potpuno oporavio. Hrast se ljuľjao kao da mu nedostaje zemlja koja ga je podupirala, kao da mu se korenje odvaja od nje, ili kao da ne može da podnese težinu svojih vlastitih grana. Već me i sam pogled na uzbrdicu umara, a ruka što je još koliko juče zadovoljno zamahivala alatom ili

sekirom kojima sam se zabavljao na njivi ili u brdskom gustišu, danas mi traži starački štap, kao što napukla fasada traži potpurnu gredu; a, što je još gore od svega toga, u duši mi odzvanja zvuk kostiju što pucaju pod teretom sopstvene kože. Sve u svemu, sinak, za tili čas i kada sam se tome najmanje nadao, zdravlje mi se naglo pogoršalo, što je pre ili kasnije moralo da se desi. Prirodno je da zemlja zove ono što je njeno, a mene ne prestaje da zove već neko vreme. Neću ti reći da se plašim, uistinu plašim, tih glasova što ne prestaju ni danju ni noću; ali istina je da bih voleo da sam u ovom času u boljem društvu nego što jesam u ovoj samoći u kojoj se nađoh. Kažem u samoći jer, mada je ovde sve na mestu na kome je oduvek bilo, i ovi dobri ljudi su ono što su mi oduvek bili, sada priželjkujem nešto što će me dotaći dublje od svega toga, a što znam da postoji i znam gde se kreće. Da, čoveče, da: treba da znaš da se sva vera koju sam imao u svoju decu, u njihovu majku, u tvog oca, u svoje, a koja je tolike godine bila uspavana u najdubljem kutku mog srca, iznenada probudila želeći da svoju ostarelu glad utoli jedinim našim mesom koje poznaje: tvojim, i to moraš da znaš. Jer tvoja sestra, koja je toliko daleko od nas, ostaje ti kad ja više ne budem među živima, a ne želim smatrati našim rodnom dvojicu daljih sestrića sa majčine strane, tu dvojicu pokvarenjaka sumnjivog izgleda i još sumnjivijeg načina života. Nedavno su došli iz svog sela da me nešto zamole, u to doba i tim rečima da sam morao da ih ispratim sa „Neka vas Bog čuva“ držeći pušku prislonjenu uz lice. To je bio prvi i poslednji put da sam ih video.

Dakle, pri kraju i koncu ovog životnog puta koji me već zamara, verujem da bi mi zov zemlje bio podnošljiviji kada bi se ti odvažio i podario mi svoje društvo u ovoj kućerini. Nema toga čime bih mogao da te namamim u ove osamljene klisure, tebe koji si naviknut na dvorsku raskoš i užitke; ali čovek se na sve navikne kada se potruđi, a da

ne govorim da ovde takođe može pronaći svoj delić sunca; iako je istina da mu ujutro treba malo više vremena da se probije iza vrhova koji okružuju mesto, kada se ovo sunce pojavi na nebu, ono sija, greje i ispunjava dušu radošću kao i na svakom drugom mestu na svetu. Uostalom, tvoje zatočeništvo neće moći dugo da traje iz razloga koji su mi poznati; a na kraju krajeva, ukoliko ne budeš mogao da izdržiš, uvek možeš da izađeš iz njega i da na taj način završiš priču.

Nadalje, imam u glavi izvesne planove, koji zahtevaju da dosta radim na njihovom ostvarenju. Ima li čoveka u mom stanju bez planova? Nemam zakonskih naslednika, a u kući još uvek ima nešto što mi pripada i što ne bi trebalo upropastiti; nešto što će završiti bogzna gde ako u poslednjim trenucima u svojoj blizini ne ugledam slučajno nekoga ko će učiniti da mi srce zaigra.

Naravno, ne nastojim ovim svojim aluzijama probuditi u tebi pohlepu. To mi ne bi ni palo na pamet! Ali dobro je da se sve utanači i postavi na svoje mesto u situaciji u kojoj se nalazim.

Ukratko, sinak, odvaži se već jednom i dođi ovamo; ako ne možeš to da učiniš iz zadovoljstva, učini Bogu za ljubav.“

Osim onoga o naglom pogoršanju zdravlja i njegovim posledicama, sve što mi je stric napisao u tom pismu već sam dobro znao. Takođe sam znao, na osnovu onoga što se lako dalo zaključiti iz njegovog ranijeg i retkog dopisivanja sa nama i onoga što mi je rekao moj otac, da je moj stric Selso prostodušan čovek, nevešt u pisanju i velikog srca, oštrouman i pomalo prepreden, kao svaki pravi brđanin, koji je više brinuo o usevima i napretku svoje zemlje i stoke nego o negovanju ljubavi prema familiji koja mu je preostala. Ta nebriga bi ponekad prerastala u ravnodušnost koja se graničila sa potpunim zaboravom. Manje nego o svom stricu znao sam o njegovom rodnom

Mirjana Sekulić

PEREDINA IDEOLOŠKA RASPRAVA U ROMANU ZOV PLANINA

Hose Marija de Pereda¹³⁸ (José María de Pereda) je pripadnik književne generacije 1868. Književni put započinje kao kostumbrista (*Costumbres Montañeses, Bocetos al temple, Tipos y paisajes, Tipos Trashumantes*) pod uticajem Fernana Kabaljera (Fernán Caballero) i Ramona de Mesonera Romanosa (Ramón de Mesonero Romanos), i kostumbrizam će obeležiti sva njegova kasnija dela. Međutim, njegova dela se udaljavaju od statičnog i deskriptivnog kostumbrizma, koji odlikuju sam žanr. Kostumbristička faza se spontano razvija u politički i moralni dualizam. Dela nastala između 1878. i 1880. godine (*El buey suelto..., Don González de la Gonzalera, De tal palo, tal astilla*) inspirisana su katoličkom i tradicionalističkom

138 Hose Marija de Pereda (1833-1906) rođen je u mestu Polanko (Santander, Španija) kao poslednje od dvadeset i dvoje dece u porodici plemenitog porekla. Planinski predeo Kantabrije, kao i patrijarhalni i religiozni ambijent u kom je Pereda proveo detinjstvo, u velikoj meri je uticao na njegovo književno stvaralaštvo, što se najbolje može primetiti u romanu *Zov planina*, koji se smatra njegovim najznačajnijim delom. Pored intenzivnog književnog stvaranja, Pereda je ostvario i političku karijeru, a godine 1897. postao je član Španske kraljevske akademije.

ideologijom autora, kao i političkim konzervativizmom (Ferreras 2010: 223-224) i smatraju se romanima s tezom (Rodríguez Cacho 2009: 172).

Delom *El sabor de la tierruca* (1882) Pereda započinje novu književnu etapu, koja bi se mogla nazvati periodom „regionalnog realizma“ u koji spadaju njegova karakteristična dela (*Sotileza, La Puchera, Peñas arriba*), koja predstavljaju život i običaje planinskih predela Kantabrije, oblasti u kojoj je autor rođen (Rodríguez Marín 1991: 26-27). Pereda se smatra pionikom u otkrivanju pejzaža severne Španije (Pedraza Jiménez y Rodríguez Cáceres 1983: 437). Fransisko Peres, koga Klark citira u uvodu za roman *Zov planina*, piše: „Pereda nam je svojim radom otkrio jednu čudesnu ... geografsku i etničku regiju koja nije poznavala ni samu sebe i kojoj je nedostajao kulturni entitet i fizionomija“ (Clarke 2002: 5).

Regionalni roman, treba napomenuti, jeste žanr koji spaja čisto književne aspekte sa društveno-političkim implikacijama, kao što su u Peredinom slučaju odbrana tradicionalnog, provincijskog i ruralnog načina života, anticeutralizam i tendencije ka autonomiji opisane oblasti (González Herrán 2004: 471).

Klark (2002: 17) navodi da je Pereda imao neobična shvatanja regionalizma i regionalnog romana, ali da uprkos tome niko nije posumnjao jesu li njegovi romani zaista regionalni u pravom smislu te reči. U vreme kada je Pereda pisao *Zov planina* (*Peñas arriba, 1895*) evropski roman je imao pedeset godina dugu tradiciju regionalnog romana i Pereda je sledio žanrovske odlike ranijih razdoblja. Međutim, njegovi romani nastaju prvenstveno zahvaljujući planinskom kraju iz kog je on potekao a njegov regionalizam poseduje jak osećaj identiteta. Pereda je, pre svega, branilac života u ruralnim planinskim krajevima Kantabrije i pristalica anticentralističkih tendencija. U toj obla-

sti, kao u Kataloniji, postojala je iskrena i tradicionalna sklonost ka separatizmu i raspravama sa Madridom, što je osnova Peredine regionalističke ideologije. Međutim, iako je regionalizam za Peredu bio mnogo više od predstavljanja svog rodnog kraja u odnosu na druge oblasti u Španiji, naročito Madrida, on se ipak trudio da njegova politička shvatanja ne budu u prvom planu (Clarke 2002: 18-20). Pedrasa Himenes i Rodrigues Kaseres (1983: 431) čak tvrde da Pereda i nije pristalica separatizma.

Zanimljivo je da Pereda u prvim delima pokazuje samo interesovanje za spoljašnje aspekte narodnih tipova, bez dubljeg interesovanja za individualne psihološke portrete. U tim delima on čak pokazuje prezir prema selu, dok na kraju svoje književne evolucije postaje jedan od najvećih branilaca bukoličkog života sela. Ovakva promena se tumači političkim razlozima. Pereda je bio tradicionalista i oslanjao se na katolicizam, što je obeležilo čitavo književno delo i stav prema savremenoj španskoj stvarnosti. Nakon revolucije iz 1868. godine Pereda je počeo da brani obnovu starog patrijarhalnog režima koji je vladao u zabačenim planinskim selima. Njegov nostalgični i konzervativni temperament je ono što je uticalo da se opredeli za karlističku ideologiju (Rodríguez Cacho 2009: 170-171). Karlizam je politički pokret tradicionalističkih shvatanja, protiv revolucije i liberalizma, koji je većih odjeka imao u ruralnim krajevima. Naziv pokreta potiče od imena Karlosa VII, kog su pristalice ovog pokreta želele da postave za kralja, a radi čega su vođeni i ratovi. Konzervativne klase i kler su u karlizmu videli najpovoljniju opciju protiv antiklerikalizma i društvenog prevrata. Međutim, treba imati u vidu da Pereda nije u potpunosti delio karlističke ideje već se sa te pozicije otvoreno protivio zvaničnom liberalizmu. Više nego karlista Pereda je bio tradicionalista (Pedraza Jiménez y Rodríguez Cáceres 1983: 427-428).

PEREDA I POKRET ZA PREPOROD

Roman *Zov planina* se smatra važnim romanesknim dokumentom s kraja 19. veka zbog svojih sugestija o identitetu i preporodu. Uprkos svom izgledu „zabavnog štiva“ ovo delo duboko zalazi u neka goruća pitanja iz nacionalne rasprave svog vremena (Clarke 2002: 10). Tome govori u prilog i činjenica da se rasprava koju je pokrenuo roman vodila više oko političkih i društvenih nego oko književnih aspekata. Mnogi Peredini savremenici smatrali su delo sociološkom tezom u formi romana (González Herrán 2004: 430). *Zov planina* je značajan doprinos delima koja se bave poljoprivrednom politikom i sredstvima u okviru dužnosti, potreba i težnji primitivnog planinskog sela (Clarke 2002: 44). U romanu postoji odbrana tradicionalnih ruralnih vrednosti, što uz motiv povratka prirodi takođe podrazumeva i propadanje društva u velikim glavnim gradovima. Klark (2002: 10) tako smatra da ove Peredine ideje smeštaju roman u kontekst pokreta za preporod Španije (regeneracionismo) koji dostiže vrhunac u poslednjoj deceniji 19. i u prvoj deceniji 20. veka.

Za pripadnike pokreta za preporod od naročitog su značaja geografske činjenice. Priroda i pejzaž su za njih „najpoučniji izraz vrhovnog poretka koji treba da kanališe novi kodeks intelektualnih i moralnih vrednosti koje sledi obrazovanje.“ Osim toga, Hose Luis Abeljan (2008: 477) zaključuje da je pokret za preporod bio i „osnovni faktor za pojavu i procvat nacionalističkih težnji u različitim španskim regijama“.

Sama činjenica da, uprkos sličnostima sa drugim delima objavljenim između 1895. i 1915. godine, roman *Zov planina* nije se smatrao delom ideološko-duhovnog zanosa uz Unamunove (Miguel de Unamuno) i Kostine (Joaquín Costa) ideje o preporodu, navodi na preispitivanje dela u kon-

tekstu književne i kulturne sredine krajem 19. i početkom 20. veka. Klark (2002: 42) tvrdi da ovaj roman neosporno pripada raspravi o preporodu Španije, jer preobraćenje i odi-seja protagoniste, Marsela, obuhvataju probleme društvene, duhovne i agrarne reforme, tj. ne zaustavljaju se samo na dijalektici prestonica-provincija. Takođe, u prilog tome može se navesti i podudaranje Peredinih ideja sa stavom Hoakina Koste, vodećeg pripadnika pokreta za preporod, da najveće zlo za Španiju predstavljaju oligarhija i kacikizam (Pedraza Jiménez y Rodríguez Cáceres 1983: 428-429). Kacikizam je društveno-politička pojava izražena krajem 19. i početkom 20. veka. Odlikuje je samovoljno vršenje vlasti na lokalnom nivou i odgovara zemljama sa preovlađujućom ruralnom strukturom i životom. Kacikizam je stavljen u Španiji u službu političke oligarhije i posledica je bila uništenje korena parlamentarnog života i uopšte političkog sistema (Abeljan 2008: 484-486). Međutim, treba pojasniti da Pereda i Kosta, iako uočavaju isti problem u svojim spisima, rešenje problema ne vide na isti način. Dok se Kosta zalaže za „neutralne klase“, tj. srednju klasu buržoazije, koja bi jedina mogla da reši nacionalne probleme, nasuprot njemu Pereda je veliki protivnik buržoazije, koju vidi kao znak stranih uticaja u španskom društvu i osnovu liberalizma.

Veličanje seoskog života i društva podrazumevalo je takođe i kritiku postupaka ruralnih plemića koji su zapostavljali svoje obaveze nametnute zakonom i rasipali bogatstvo u prestonici (González Herrán 2004: 426). Nasuprot ovakvim postupcima, Pereda veliča primer patrijarhalnog režima i izlaže takav model za preporod ruralnog društva. Međutim, mnogi kritičari dela mu zameraju da nije verodostojan u predstavljanju mesta Tablanka, jer previše idealizuje to ruralno društvo (González Herrán 2004: 430).

Klark smatra da Pereda u *Zovu planina* veliča ljudske i društvene vrednosti jednog planinskog sela i doline sa izvesnim utopijskim idejama. Radnja romana se odvija 1870.

godine, iako je roman napisan 1895. godine, i u njemu se veliča jedna zabačena zajednica koja je možda upravo iz tog razloga dobro funkcionisala, te podseća na utopiju. Uprkos Peredinom pesimizmu, tipičnom za španske realističke autore katoličke orijentacije, u romanu se otkriva svetla strana seoskog i provincijskog života i njegove budućnosti, na čijoj osnovi se može izgraditi nova Španija. Povratak prirodi nagoveštava novi početak i nove mogućnosti za uspeh. U samoj utopiji jeste i osnov Peredine veće povezanosti sa romanima sa tezom iz sedamdesetih godina 19. veka, a manje sa idejama dela s kraja veka (Clarke 2002: 44).

Smatralo se da je osnovni problem tadašnje Španije ravnodušnost i otupelost, ali da su one u manjoj meri prisutne u selima, u koja su stizali tek poneki odjeci iz velikih gradova. U manjim mestima solidarnost među ljudima je bila veća, što je moglo da se suprotstavi društvu u gradovima. Lečenje tzv. bolesti koje su zahvatile društvo trebalo je, stoga, sprovesti od periferije ka centru. Ovakvim argumentima odgovara Peredino delo uključujući se u raspravu o preporodu Španije (González Herrán 2004: 426). Smatralo se da treba potražiti lek za društvo u čistim oblastima udaljenih ruralnih krajeva još uvek nezahvaćenih bolestima veka. Veličanje jedne zdrave rase koja živi na planinama koje Pereda opisuje, kao i njihovo epsko junaštvo, dokaz su da su oni pogodni kao primer preporoda koji se traži za Španiju krajem 19. veka (Clarke 2002: 35).

Mnogi kritičari su pisali o Peredinim idejama o ulozima sela kao društvenom modelu koji uključuje blagotvornu patrijarhalnost. Klark želi da poveže Peredu sa idejama kasnijih književnih generacija i da preispita mogu li se one smatrati njihovim pretečama. Pre svega, nalaze se jasne sličnosti sa Unamunovim idejama iznetim u *Suštinu Španije (En torno a casticismo)*, iako su ispriповедane u drugačijem književnom obliku. Mnoge karakteristične

crte života zabačenog sela koje opisuje Pereda jesu vrednosti koje ističe Unamuno govoreći o španskom narodu. Na sličan način Pereda i Unamuno veličaju stare običaje koje smatraju večnim i dele shvatanje da sve što prolazi takođe ostaje kao podloga za budućnost. Dok Unamuno u kastiljanskom selu, kao simbolu svega što je špansko, hvale činjenicu da čuva stare i tradicionalne vrednosti, Pereda veliča planinski duh i život u kome vidi ideal. Klark (2002: 42, 45) tvrdi da, iako se u romanu govori o jednom konkretnom kantabrijskom selu, ono može biti slika bilo koje ruralne ili čak nazadne sredine.

Smatralo se da je Španija nakon revolucije 1868. godine strani proizvod, jer donosi nov način života koji se smatrao raskidom sa vrednostima svojstvenim španskoj rasi, pa otud nostalgija za nekadašnjom pravom Španijom. Stoga se traži prava i večna Španija, ali ne u prošlosti, smatra Olesa (2002: 23), već na selu, u ruralnim predelima u kojima se vreme zaustavilo i zla civilizacije nisu još uvek iskvarila život. Tako nastaje regionalni roman. Smatralo se da ono što je loše dolazi spolja, strano je i ukorenjeno u Madridu kao centru napretka i liberalizma. Otud potiče i shvatanje da čak i kultura predstavlja neprijatelja čoveku, jer vodi sumnji, dok je spas u veri i nepreispitivanju. Ovakve ideje podržava i Pereda u svom romanu *Zov planina*.

Roman *Zov planina* ne samo da se usredsređuje na lokalnu boju običaja stanovnika jedne male zajednice, već se pretvara u osnovu određene ideološke pozicije, koja je veoma konzervativna i protivi se napretku, usled nostalgije za jednom „autentičnijom“ prošlošću. Pereda je odbacivao sve što je strano u odnosu na „pravu“ Španiju. Klarin je tvrdio da je delo *Zov planina* jedan roman sa tezom i da nosi dve osnovne ideje: regionalizam i mizoneizam (Rubio Cremades 2001: 260). Pereda je branio ono što je neprolazno i večno, a to su po njemu pejzaž, običaji i tipovi, dok je

društvo promenljivo. Stoga u njegovim delima veliki značaj ima pejzaž, dok su ljudi pretvoreni u njegovu dopunu (Pedraza Jiménez y Rodríguez Cáceres 1983: 437).

MARSELOVO PREOBRAĆENJE

Jedna od najznačajnijih tema u Peredinom romanu *Zov planina* jeste odnos prestonice i provincije i ta tema predstavlja ideološku okosnicu čitavog dela. Sadržina dela postaje samo izgovor da bi se veličala rasa ljudi koji žive u provinciji i njihov život. Tema prezira prema gradu i veličanje sela, da se podsetimo, ima dugu tradiciju i datira još od dela fra Luisa de Leona, sa kojim Peredina duhovna vizija sela ima puno dodirnih tačaka.

Za uvođenje teme odnosa prestonice i provincije u romanu *Zov planina* poslužio je motiv putovanja, koje je, s jedne strane, realno, ali, s druge strane je i simboličko i mit-sko zbog onoga što implicira. Protagonista romana, Marselo, dobija poziv da se vrati iz Madrida u svoju rodnu Tablan-ku kako bi proveo neko vreme sa stricem na samrti. Prvi dani u rodnom mestu obeleženi su neprijateljskim odnosom klime i okruženja prema protagonistu. Kada se Marselo ustali u svom novom svetu, započinje proces aklimatizacije na više nivoa (društvo, običaji, prirodno okruženje, govor, teme za razgovor, kultura...) (Clarke 2002: 22-23).

Marselovo opredeljenje između prestonice i provincije simbolički obeležavaju dve reke: Ebro, reka koja svoje blagorodne vode odnosi tuđoj zemlji i teče u pravcu civilizacije, i Nansa, reka pored koje se nalazi kuća Marselovih roditelja i za koju se vezuje „zov krvi“. U nezahvalnosti Ebra koji beži prema Madridu, Marselo vidi sopstvenu nezahvalnost i sopstveno bekstvo. Njegova kasnija odluka predstavlja simbolički čin – reka Nansa će ovladati njegovim životom. Imajući

ovo u vidu, može se govoriti o „filozofiji Ebra“ i „filozofiji Nanse“, što simbolično predstavlja ono oko čega se vodila se-lokupna regionalistička rasprava (Clarke 2002: 25-26).

Do Marselovog preobraćenja dolazi usled njegove nove percepcije prirode i planinskog kraja tokom tri putovanja. Na svako putovanje polazi sa različitom osobom koja mu na svoj način tumači različite aspekte života: estetski, duhovni ili praktični. Može se reći da Marselo tokom putovanja „uči“ o svojoj prirodnoj baštini. Putovanja služe pružanju raznovrsnih opisa brdskih krajeva, ali i pokazuju osećanja protagoniste prema estetskom, odnosno buđenje njegovih osećanja pripadnosti nekom mestu i poistovećivanje sa prirodom (Clarke 2002: 27-29).

Međutim, ne sme se zaboraviti da, osim što se sam protagonista bavi problemima svojih predrasuda o oba načina života, madridskog i ruralnog, postoje i likovi čiji je zadatak da ga navedu na preispitivanje sopstvene savesti i izvedu ga na pravi put. Na Marselov preobražaj uticalo je učenje, odnosno saveti koje su mu davali ljudi sa planine, tako da njegovo preobraćenje ima u sebi i duhovnu dimenziju pored društvene (Clarke 2002: 22-26).

ZAKLJUČAK

Peredini ruralni romani, smatra Klark (2002: 15-17), ostavljajući roman *Sotileza* po strani, nakon dela *El sabor de la tierruca*, udaljavaju se sve više od realizma. Pereda radi opisa okruženja koristi kitnjaste izraze, personifikaciju i mitizaciju, stvarajući jednu viziju seoskog života. Pereda, koji je imao običaj da kopira prirodu koju ima ispred sebe, za ovaj roman je samo jednom obišao mesto koje je opisivao i dopunio svoja saznanja podacima koje su mu pružili drugi ljudi. Svet je u ovom romanu imaginaran,

izmišljen, poetski i mitski, intuitivan. Pojedini kritičari, navodi Klark (2002: 21), smatraju da u Peredinom regionalizmu ima i egzotičnih elemenata, koje je unosio radi privlačenja čitalačke publike iz Madrida.

Kritika često insistira na tome da je Pereda pogrešno shvatio karakter i funkciju realizma, te se njegova realistička narativna tehnika pukim slučajem podudara sa postavkama realizma. Upravo u tome smatra se da leži ključ za uspeh njegovih romana. Pereda je, međutim, bio uveren da on prenosi stvarnost u svoja dela (Clarke 2002: 17). Jedno od bitnih pitanja koje se postavlja jeste kako se uklapa Peredin realizam u osnovne postavke realizma koje podrazumevaju objektivno predstavljanje stvarnosti, budući da on bira samo jedan deo stvarnosti koji želi da predstavi i to iz određene ideološke perspektive, bilo radi idealizacije ili osude (Rodríguez Cacho 2009: 172). Međutim, treba na ovom mestu napomenuti da se ne radi o bukoličkoj idealizaciji sa opštim mestima u opisu prirode već o Peredinom tehničkom pokušaju da otkrije lepote prirode koje se kriju ispod njene grube površine (González Herrán 2004: 437-438).

Usled zasićenja čitalačke publike dotadašnjim regionalnim romanima i zahtevima za izmene, u vreme kada je Pereda pisao nastaju dela koja predstavljaju kostumbrizam neke oblasti, a u njima su prisutni mračni i neprijateljski ton i boje, priroda kao tamna i negostoljubiva, iako može „biti i vesela i u punom sjaju“. Poput Perede, ni Pardo Basan (Emilia Pardo Bazán) i Blasko Ibanjes (Vicente Blasco Ibáñez) neće pokušavati da privuku izbirljive gradske čitaoce idiličnim seoskim okruženjem, već ružnom i ponekad odbojnom slikom sela i njegovih žitelja (Clarke 2002: 8).

Pereda u *Zovu planina* otkriva novu vrstu pejzažizma svog stvaralaštva, u kome iznosi na videlo svu njegovu ružnoću, neprijateljstvo, sivilo i monotoniju. Preo-

vladavaju tamne boje nad konvencionalnom slikovitošću i radi se o „estetici ružnog“ koja prožima čitavo delo. To je Peredin doprinos književnom pejzažizmu, za koje, smatra Klark (2002: 31), Pereda nije imao izvore u drugim delima evropske književnosti koja su uticala na njega.

Pejzaž se smatra i pravim protagonistom u romanu. Vrlo često se za ovaj roman govorilo da je „pejzaž sa figurama“ (paisaje con figuras), jer likovi predstavljaju samo dopunu pejzaža i imaju pomoćnu ulogu u delu (González Herrán 2004: 435). Budući da sama priroda utiče na ljude, tj. da okruženje utiče na preobražaj protagoniste, na njegova osećanja i misli, možemo govoriti i o prisutnim elementima naturalizma u delu. Takođe ono što ga približava naturalizmu jeste i detaljni opis ljudi i života na planini, pri čemu se ne biraju samo privlačni aspekti te stvarnosti već se izlažu i oni najmračniji (Pedraza Jiménez y Rodríguez Cáceres 1983: 438). Budući da delo posmatramo u kontekstu pokreta za preporod Španije, treba istaći stav pripadnika ovog pokreta da moralni i intelektualni preporod ljudi podrazumeva pravilno razumevanje prirode i pejzaža (Abeljan 2008: 477), te je stoga razumljivije Peredino tumačenje pejzaža u romanu.

Roman *Zov planina*, sa svojim realističkim i naturalističkim postupcima u predstavljanju prvenstveno pejzaža, a zatim ljudi i njihovih običaja i vrednosti, jeste delo u kom Peredina ideologija najviše dolazi do izražaja. U delu se iskazuju ideje patrijarhalnosti i antiliberalizma a model života na selu se postavlja kao protivteža gradskom. Na kraju trijumfuje idealizam u kome planinska oblast sa tradicionalnim vrednostima pobeđuje ono što je strano, novo i opasno zahvaljujući asimilaciji lika koji predstavlja Madrid, napredak i buržoasko društvo (Blanco Aguinaga, Rodríguez Puértolas, Zavala 2000: 74-75), a čitalac nalazi „mračnu i simboličku lekciju iz života“ (Clarke 2002: 9).

LITERATURA:

Abeljan 2008: H. L. Abeljan, *Istorija španske misli (Od Seneke do danas)*, prevela Nina Marinović, Sremski Karlovci/Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Blanco Aguinaga, Rodríguez Puértolas y Zavala 2000: C. Blanco Aguinaga, J. Rodríguez Puértolas y I. M. Zavala, *Historia social de la literatura española (en lengua castellana), Vol. II*, Madrid: Ediciones Akal.

Clarke 2002: A. H. Clarke, Uvod u Peredu: u José María de Pereda, *Gorski puti*, prevela Spomenka Husar, Zagreb: Demetra.

Ferreras 2010: J. I. Ferreras, *La novela española: Historia, estudios y ensayos, Tomo IV, Siglo XIX, Segunda parte (1868-1900)*, Madrid: Biblioteca del laberinto.

González Herrán 2004: J. M. González Herrán, *La obra de Pereda ante la crítica literaria de su tiempo*, Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. <http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/la-obra-de-pereda-ante-la-critica-literaria-de-su-tiempo-0/html/>

Oleza Simó 2002: J. Oleza Simó, *Realismo y naturalismo en la novela española*, Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. <http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/realismo-y-naturalismo-en-la-novela-espaola-0/html/>

Pedraza Jiménez y Rodríguez Cáceres 1983: F. Pedraza Jiménez y M. Rodríguez Cáceres, *Manual de literatura española, VOL. VII, Época del Realismo*, Tafalla: Cénlit Ediciones.

Rodríguez Cacho 2009: L. Rodríguez Cacho, *Manual de historia de literatura española, Siglos XVIII al XX: hasta 1975*, Madrid: Castalia.

Rodríguez Marín 1991: R. Rodríguez Marín, *Realismo y naturalismo: la novela del siglo XIX*, Madrid: Anaya.

Rubio Cremades 2001: E. Rubio Cremades, *Panorama crítico de la novela realista-naturalista española*, Madrid: Castalia.

Izdavač:
PI-PRESS

Za izdavača:
Dragana Pejić Randelović

Odgovorni urednik:
Sonja Žikić

Urednik edicije:
Vladimir Karanović

Lektura i korektura:
**Valentina Aleksić i
Ivana Kostadinović**

Dizajn korica:
Andrej Jovanović

Tehničko uređenje:
Goran Žikić

Štampa i distribucija:
**PI-PRESS, Pirot, Đeram 32,
010/346-619**

Tiraž: 1000
ISBN 978-86-6023-189-7